

y poddanem/ Nafzem Praelatum/ iako Kościolow naffich Praefidentom/ y Rectorum Collegium naffego Krolowieckiego/ Panom Riciierzom/ [...] naffe lafkawe pođrowienie y wolią *UstKościel* a2; *DramStp* I 596].

W połączeniu z nazwą terytorium [w tym: G nazwy państwa lub regionu (38), ai od n-loc (8), „ziem” + nazwa państwa (4), „Zakonu”(3), z + G n-loc (2), w + L n-loc (2), kościoła + ai (2), w biskupstwie + ai (1)] (59): Gwido Prálat ieden z Kámeraku náfiedzic ią [*świętą Marię z Egnies*] chcąc/ zdrogi dla tego ziąchał. *SkarŻyw* 581; *StryjKron* 587; *ReszPrz* 103; A niech będzie obieránié wolné: áby ták zá wżyftkich Koronnych Senatorów/ Pręłatów/ Báronów/ y ftanu Szlacheckiego/ którzyby iedno ná tym Séymie byli/ nowy Król obran był y opowiedzian. *SarnStat* 65; Pánowie y Szláchta [*po śmierci księcia Witolda*] zadného nie máią miec y obrác zá Wielkie Książę: iedno którego Król Polfki y iego potomkowie zá rádą Pręłatów y Pánów Polfkich/ y Ziem Litewfkich będą rozumieli obrác y poftáwić. *SarnStat* 989; A tákże Pręłáci/ Pánowie/ y Szláchta królestwá Polfkiego/ gdy przerzeczony Król (czego Boże vchoway) przez płodu y potomftwá fwęgo słuźného zéydzie/ [*nowego króla bez rady księcia Witolda*] wybiérác nie będą. *SarnStat* 999; Dżiesięćiny Pręłatom Polfkim máią byđż przez Miłtrzá [*krzyżackiego*] płaconé. *SarnStat* 1069 *marg*; Téż w dżiesięć á w dżiesięć lat przez Pręłaty/ Książętá/ Woiewody/ Komendory/ obywatéle ftrony náfzéry y Zakonu/ którzy byli nie przysięgali/ nowémi przysięgámi [*pokój*] będzie vgruntowan. *SarnStat* 1080; [*Rota przysięgi:*] Ia N. Pręlat y Kánonik Kościoła Wármienfkiego/ przysięgam/ y obiecuię [*iż będę wierny królowi*] *SarnStat* 1126, 8 [2 r.], 9, 10, 14 [2 r.], 43 (56).

W użyciach grzecznościowych (przeważnie iron.) [w tym: (moj a. nasz) miły (7), łaskawy (2); ich mość prałaci (5); w V (10)] (17): [*czart do biskupa*] Nieboy fię miły Prelacze Wfak tam [*w piekle*] towarzjftwo macze *RejKup* Cc, c7, x3v; A pogánki co czynią/ co ie domá macie/ Przecż ich tu nie w wiedzecie/ moy miły prałacie. *RejZwierz* 107, 106v; Ták téż dżisieyfzych náfzych miłych Prálatow/ rychley máłpá iáka álbo zwodnicá vżywie z fryierzmi fwemi/ á niżli iáka vboga małżonka z vbogim małżonkiem/ y z nędznemi dżiatkámi fwemi. *OrzRozm* H2, I3; Ich Mość bowiem Práłáci/ lámi fię duchownymi zowią: á infzych wżyftkich świeckimi náfzywáią. *NiemObr* 83, 21, 20 [2 r.], 172; PYtano Káznodzieie/ czemu to prałacie Nie ták lámi żywiecie/ iáko náfuczacie? *KochFr* 51; Bodayże Wáfzność zdrów był/ láfkáwy Práraćie [!]. *WyprPl* B4v, C3v. Cf »ksiądz prałat«, [»pleban, prałat«].

W połączeniach szeregowych (85): *FalZioł* V 52 [2 r.]; *ComCrac* 20; [*dziś*] nye poznác co krol/ co książę/ co pan/ co poddány/ [...] wżyftko krolowye/ książętá/ pánowye/ bikupowye [!]/ kánonicy/ prałáci/ dworzánye/ wżyftko Krezułowye. *GliczKsiąż* F4; [*fragment horoskopu*] Od prełatow/ zakonnikow/ y sędzyow/ czofz kolwiek będziefz ządał/ otrzymałz. *Goski* A2v; [*król Kazimierz pochowan*] pocżciwie y kofztownie przez Elżbietę krolową y fyny ich/ tákież s Książęty/ Pány/ Pręłaty/ y połpolitym ludem *BielKron* 397v, 194v; [*pytał ktoś*] czemuby kościół w wielki piątek/ modłac fię zá wżyftki ft hany/ zá Krole/ zá Książętá/ zá Bifkupy/ zá Pręłaty/ zá wizyftko Krześciánftwo/ nákoniec y zá pogány y zá żydy/ nie modlił fię zá Kárdinały *GórnDworz* Q3v; *SkarŻyw* 310; Ią w Rzymie trzy Kościoły/ [...] máią fwoie Praelaty/ Kánoniki/ Wikárye/ Kleryki *ReszHoz* 115; *ReszList* 158, 159; Téż wżyftki dobrá [...]/ Pręłatów/ Opátów/ Klafztorów/

Conwentów / y innych którychkolwiek ołów świeckich y duchownych/ które są w ziemiach Zakonu [...] położone/ [...] mają być zachowane *SarnStat* 1109, 8 [2 r.], 9, 14 [2 r.], 27, 43 (73).

W przeciwstawieniach: »(zacny, poważny) prałat ... lichota, pospolity człowiek, prostak« (3): Przeciw ktorey [tj. na spotkanie przybywającej z Węgier Jadwigi] wiele panow y Rycerstwa wyjeżdżało/ także y procesye wychodziły s prałaty y s pospolitym człowiekiem *BielKron* 379v; [*Czechowic ironicznie o księdzu Powodowskim*] on zacny y poważny Prałat/ á ia lichotá/ on w murzech/ á ia pod murem/ ná wále/ nád łtawem mieżkániczko do czálu mam *CzechEp* 6; Azaśz iuz nie baczymy/ [...] iák młodzi przed łtáremi/ ták zdrowi przed choremi/ thák vbodzy iák bogáci/ prostacy y prałáci/ wśyftki śmierzć łpołu tráci. *ArtKanc* R19.

Wyrażenia: »prełat duchowny« = *maior spiritualis Miech; praelatus spiritualis JanStat* [szyk 11:3] (14): A drugie Tatarzy ogarnawły do iedne⁶⁰ pobili. Zginęło tam duchownich prałatow niemało. *MiechGlab* 16; *ComCrac* 20; Wiele też duchownych Prałatow do zakonu/ także y białych głów do kłaźtorow y zámknienia wpędził. *SkarŻyw* 310; Zaden z duchownych Prałatow [bez dozwolenia królewskiego] niema dołtáwac Tytułu Kárdinálkiégo. *SarnStat* 171 marg, 113 [2 r.], 194, 213, 774 [2 r.], 924, 936 [2 r.], 1069.

»prełat rzymski, Kościoła rzymskiego (a. powszechnego), kościelny, papieski« [szyk 7:1] (3:2:2:1): *KrowObr* C2; *WujJudConf* 117; Prałáci kościelni/ krolowie y k śiążetá [!] y miáftá/ w wielkiew go wczćiwości mieli *SkarŻyw* 310; Cwiczenie tedy y rozmyślanie wftáwiczne w słowie Bożym (czego Prałáci Rzymcy zákázuią) Apołtoł ś. záleca *NiemObr* 90; káždy obáczyć może/ iáko fię Prałáci powfzechnego kościoła/ przeciwko zwierzchności fwey/ od ktorey wielkie dobrodzieyftwo biorą/ zachowuią *NiemObr* 172, 21, 89; Pallace — Słuzebnica prelatow papieskich. *Calep* 747b; [Aleć to nie nowiná Prałatom Kościoła Rzymfkiego [!]/ ták zápamiętałe tę złość fwoię świátu ná fię obiáwiác *Respons* A3].

»ksiądz prałat« (2): Niech tu przy was mé rzeczy będą Kłze prałácie/ Za mi ich do przyiázdnu mégo dochowácie. *WyprPl* C3, B3v.

»przedniejszy prełat« (1): Antiftes – Przedniejszy prelat. *Calep* 77b.

»prełat starszy« (1): Tego też roku ná Concilium w Florenciey ná ktorym był Cefarz y Patriarchá Conftantinopolfcy/ y Prałatowie łtárfzy z Greciey/ sftála fię iedność wzywánia Ceremoniy w Kościele Rzymfkim y Greckim *StryjKron* 587.

»prałat świecki [= diecezjalny]« = *praelatus secularis JanStat* (4): á iz tymże obyczáiem mają być karáni wśyfcy y káždy zofobná/ Pręłáci/ Duchowni y Swietcy/ y Kápituły ták Swietckie/ iáko y Zakonnicze *SarnStat* 194; wftáwiamy/ y téyże winie poddané być łkázuiemy wśytkie w obec y koźdého z ofobná/ Pręłaty Duchowné y Swietckie [*Praelatos, Spirituales et seculares*]/ z Kápituły/ Kánoniki/ Plebany/ Wikárię/ Beneficiaty/ y Kápłany wśytkie wśytkich kościołów *SarnStat* 924, 1069, 1109.

»prełat zakonniczy« = *praelatus regularis JanStat* (2): [A wśyftki pożytki] Oycom/ Pánom/ Arcybiskupowi Gniéźnieńkiému/ Włodczławfkiému/ y Płotckiemu Biskupom/ y innym Pręłatom świeckim y Zakonniczym królestwa Polfkiego [przez Zakon (krzyżacki) zadzierżane niech wrócą] *SarnStat* 1109 [idem] 1069.

Szeregi: »biskupi a (albo) prełaci« (3): Ale tu [św. Paweł] nye mówi/ iżeby rządzić á rofkázowác myeli/ yáko dziś biłkupi á prełaci czynią. *KromRozm III H2v; RejZwierz aav, 104.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r. oraz Jako ostatni lub przedostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym 4 r.]

»duchowni i prełaci« (1): Acz nie máłz co duchownym y prełatom chwalić/ iż o taką dżięięinę ktorą Pan [tj. właściciel ziemski] wydárł poddáne niewinne záklinią *SkarKaz 422a.*

»prełat i kanonik« = *praelatus et (seu, vel) canonicus JanStat [szyk 4:2] (6): ReszPrz 103;* Tegoż roku Witen Syn Krolá Litewłkiego/ z ósmią fet iezdnych wtárgnął do Polłki/ gdzie Lęczycką ziemię zburzył/ Kanoniki y Prełaty z Sacramentámi y z Kościołem ípalił *StryjKron 305;* Téz koždy Pręłat y Kánonik rzeczónego kościołá Wármieńłkiego [...] będzie tákże powinien przyśięc wierność iego Iáłności *SarnStat 1126, 1126 [3 r.].* [Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.]

»prełat, (i (też(e))) pan« = *praelatus, (et) baro (a. procer, a. dominus, a. consiliarius) JanStat, JanPrzyw [szyk 28:1] (29):* Potym rychło Ludwig krol Węgierłki y Polłki ná srod poštu pošłá do Polłki po pány y prełaty *BielKron 377v, 388v;* MY Zygmunt dáiemy znác/ iż máło co przedtym/ zá zwoleniem wżytkich Prełátów/ Pánów królestwá/ álbo lepiéy wżyftkiéy ízlácty y ludu/ koroná ná głowę náłzę iest włożoná. *SarnStat 10;* Sąd náłz/ y tych/ którch ná to deputuiemy z Pręłaty/ y téże wepółek z Pány/ *matura cognitio, t.i. doyżrzálé vznánié y Decret ma zátym náłzłádowác. SarnStat 154;* Przetóz máiac ítáteczną Ráde/ z Pręłaty y pány náłzemi [*mature consilio Praelatorum, Principuum et Baronum nostrorum habito*]/ [...] píłániém ninieyłzym íkázuiemy/ [...] Iż [...] *SarnStat 218, 67, 171 [3 r.], 406, 555, 640 (27).* [Ponadto w połączeniach szeregowych 51 r. oraz Jako ostatni lub przedostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym 1 r.]

[»pleban, prałat«: Iákoś mi íe weždy maćie Moy Plebanie/ moy Prełacie. (-) Lepłzy byt ledá v gburá Niżli v mnie choćiam Pleban *KorcRozm G.*]

»prałat a prebendarz« (1): Też czterzech Práłátów/ á ósm prebendarzow przy tymże kościele [*Jagiello*] wítáwił. *BielKron 382.*

»prełat i przełożony« (2): [*My Władysław Statutom chcąc egzekucyjá uczynić*] ninieyłzym náłzym Dekretem/ zá rádá y iednoftáynym Pręłátów y Przełożonych náłzych [*Praelatorum, Baronum nostrorum JanStat 244*] požądániém/ wiadomościá/ przyzwoleniem/ chcemy/ íkázuiemy/ y mocnie [...] ná wieki obiecuiemy chowác. *SarnStat 190 [idem] 898.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.]

»prełaci, rada« (1): Szłáchetné męże dla obrony y rządzenia ich [*ziem dalekich*]/ [...] zá rádá Pręłátów/ Rad [*ac cum consilio Praelatorum, Consiliariorum JanStat 903*]/ w ítárfzych mieściéich przerzeczonéy ziemi będziemy náznáczać *SarnStat 1119.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.]

»prełat, (i) sędzia« [szyk 1:1] (2): Czwartak Iowíłfá Dobrze íest ku łędziom y prełatom przyłcz/ v łádu ítacz/ rady y íkazanye czynicz. *Goski A2v;* Przez trzeci obraz z płałzczem złotym mamy rozumieć ludzie przełożone/ iáko fá Práłaci/ łędzie/ ktorzy cnotámi iáko by złotem świećić máią *HistRzym 4.* [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»prełat a (a(l)bo) spowiednik« (3): Anioł [...]/ íesthći czyłte funnienie/ á nie obłudne káżdego práłátá á ípowiedniká *HistRzym [89], 69, 69v.*

»starszy i prałat« (1): Mądrze tedy Księża fwym rzeczom ząbiegáią/ ktorzy niechcą ábj ludzie pytáli fię y dowiádowáli o fwey wierze/ tylko ízeby wiárę fwą/ ząwiesili ná wierze ítárłych y Prálatow kościelnych. *NiemObr* 89.

»zakonnik i prelat« (3): [*w ten dzień*] z zakonniki y z prelaty rozmawiaiy, krew pufzczáy *FalZioł* V 52. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Jako ostatni lub przedostatni człón we współtrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »i in(n)i (a. inszy) prełaci« (6): przitim bily panowie rada nácha [...] I ynschi pralaczi panowye Corony náchei duchowni y swyeczczci. *LibLeg* 6/80; NAd to/ zákázuiemy téż Ardziákonóm/ y Probofczóm/ y innym Praelatóm nászéy Dioecefiíiéy/ którzy máią poruczóną Iurisdicią/ áby wizytuiąc/ ná zwyfz nie wynosili podwyszenia liczby/ która íeft w práwie poftánowiona. *SarnStat* 212, 954, 1069, 1109; żebychmy [...] íkarb Rzeczypoíp: pošíláli/ [...] pieniężną [...] dzieśięćiná/ [...] [*ktorą przodkowie naszymy dawali*] do ítołu Iego M. Kśiędzá Arcybiskupá/ y ínfzych bogátych Biskupow y Prálatow. *VotSzl* D2.

2. Przez analogię o przełożonym kapłanów w innych religiach (4) :

a. *W religii pogańskiej; praesul Mącz, Cn (4) :* Praesul, Prełat/ Biskup miedzi duchowieństwem á kápłány Mártefowi które Sálios zwano/ przedtaneczniczy Rey wodzący. *Mącz* 319b; Praesul, Prełat/ to yeft/ naywyfzłzy á nayítárłzy miedzy kápłány/ Martis/ Który w táńcu rey wodził/ téż Biskup. Praesulatus, Doftoyność á vrząd Prełatá/ wodzireyá/ téż Bis- kupi vrząd. *Mącz* 365c; *Calep* 841a.

b. [*W judaizmie Starego Testamentu: gdyż dla niey [dla swej nauki] iáko prawdziwey íeft téż zábit/ ípotwarzány/ od Zydowfłkich Prełatow* *GilPos* 187.

W połączenia z przymiotnikiem od nazwy miejscowej i nazwy narodowości: Vznawał to Ian s. Krzciciel/ do ktorego kiedy wyfláli Práłáci Ierolimfcy chcąc go mieć íobie zá głowę á do niego przylączonymi [!] być/ [...] thedy on tego nie przyiął *GilPos* 8, 200.]

Synonim: 2. przełożony.